

**BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINING ESTETIK
MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA TASVIRIY SAN’AT FANINING
AHAMIYATI**

Kadirova Dilobarxon Baxtiyorovna
“UNIVERSITY OF ECONOMICS AND PEDAGOGIKA”
“Pedagogika” kafedrasi o‘qituvchisi
Kodirova Diloromxon Xalilovna
Marxamat tumani 20-maktab o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining estetik madaniyatini shakllantirishda tasviriy san‘at fanining ahamiyati muhokama qilingan. Boshlang‘ich sinfda o‘qitiladigan tasviriy san‘at o‘quv fanining maqsad-vazifasi, tasviriy san‘at o‘quvchilarda ma’naviy dunyoqarash, fikrlash qobiliyati, ko‘rish xotirasi, ijodiy tasavvur, estetik hissiyotni o‘stirishda ushbu fanning amaliy hamda nazariy ahamiyati haqida fikrlar berib boriladi.

Аннотация: В данной статье рассматривается значение изобразительного искусства в формировании эстетической культуры будущих учителей начальных классов. Целью и задачей предмета «Изобразительное искусство», преподаваемого в начальной школе, является практическое применение этого предмета в развитии духовного мировоззрения, мыслительных способностей, зрительной памяти, творческого воображения и эстетического чувства у учащихся изобразительного искусства, а также представлений о его теоретической значимости.

Annotation: This article discusses the importance of visual arts in the formation of the aesthetic culture of future primary school teachers. The purpose and task of the fine arts subject taught in primary school is the practical application of this subject in the development of spiritual outlook, thinking ability, visual memory, creative imagination, and aesthetic feeling in fine art students. and opinions about the theoretical importance are given.

Kalit so‘zlar: Tasviriy san‘at, metodika, didaktika, bilim, badiiy-estetik ta’lim, malaka, metod, dars, estetika, tafakkur, ko‘rgazmali o‘qitish, badiiy tarbiya, , ijodiy tafakkur.

Ключевые слова: Изобразительное искусство, методика, дидактика, знание, художественно-эстетическое воспитание, умение, метод, урок, эстетика, мышление, наглядное обучение, художественное образование, творческое мышление.

Key words: Fine art, methodology, didactics, knowledge, art-aesthetic education, skill, method, lesson, aesthetics, thinking, visual teaching, artistic education, creative thinking.

Tasviriy san‘at inson zotini mehnatga, aql-idrokka, tafakkur qilishga, ijod qilishga, go‘zallikka intilishga o‘rgatib, unda chiroyli, go‘zal ma’naviy dunyosini yaratib keldi. Bugungi kunda tasviriy san‘at odamlar va uning jamiyati uchun yuksak aql-idrok, chuqur bilim va tafakkur, go‘zal turmush va e’tiqod yaratishini hamma yaxshi biladi. Shuningdek, kuzatishlar va ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, tasviriy san‘at yoshlarga faqat ilm-tafakkur, go‘zal estetik ideallar beribgina qolmay, odam zotini eng muhim jihatlarini, ya’ni

kuzatish, ko‘rish, idrok qilish va tafakkur-tasavvurlarini rivojlantiradigan bosh va asosiy vosita ekanligi isbotlanmoqda. [1]

Maktabda tasviriy san’atni o‘qitishda eng ko‘p ishlatiladigan metod «Og‘zaki bayon etish» metodi bo‘lsa-da, «Ko‘rgazmali o‘qitish» va «Amaliy ishlar» metodidan ham har bir dars jarayonida foydalaniladi. Chunki tasviriy san’at o‘quv fani o‘ziga xos xarakteriga ko‘ra, ko‘rgazmasiz o‘qitish mumkin bo‘lmagan o‘quv fani hisoblanadi. Yana bu o‘quv predmetining pedagogik texnologiyasiga ko‘ra, 45- minutli darsning yarmidan ko‘pi amaliy ishlar bilan ta’minlanadi. Shuningdek, kuzatishlar va ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, tasviriy san’at yoshlarga faqat ilm-tafakkur, go‘zal estetik ideallar beribgina qolmay, odam zotining eng muhim jihatlarini, ya’ni kuzatish, ko‘rish, idrok qilish va tafakkur-tasavvurlarini rivojlantiradigan bosh va asosiy vosita ekanligi isbotlanmoqda.

Tasviriy san’atning asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarga estetik va badiiy tarbiya berishdir. Estetik tarbiya – bu o‘quvchilarda hayotdagi, tabiatdagi, san’atdagi, fan va jamiyatdagi go‘zalliklarni to‘la-to‘kis qabul qilish qobiliyatini tarbiyalashdir. Estetik tarbiya o‘z ichiga badiiy, mafkuraviy, ma’naviy hamda axloqiy tarbiyani oladi. Estetik tarbiya jarayonida kishining qarashlari, hissiyotlari, didi hamda ideallari shakllanadi: bu shakllanish mafkuraviy tarbiya, ijodiy fikrning rivojlanishi bilan mustahkam bog‘langandir. Estetik tarbiya kishini olijanob, go‘zal hamda insonparvarlik harakatlariga moyil qiladi. Bugungi kunda madaniy va ma’naviy tarbiya o‘z oldiga insonda mavjud voqelikni ijodiy o‘zlashtirish qobiliyatiga ehtiyojini yaratishdan tashqari, balki unda go‘zallik qonuniga asosan qayta qurish ehtiyojini ham tarbiyalashga qaratilgan. [2] Maktablarning vazifasi estetik tarbiyaning turli metodlari yordamida bolaning aql va vujudiga ta’sir o‘tkazib, unda estetik hissiyotlarini paydo qilish orkali uni go‘zallikka, tabiat ko‘rinishlariga yaqinlashtirish, shuningdek bolaning ijodiy imkoniyatlarini, fikriy faoliyatini rivojlantirib, inson faoliyatining turli sohalarida namoyon bo‘lishiga ko‘maklashishdan iboratdir. Estetikaning insonlarning ijodiy faoliyatlaridagi roli benihoya kattadir. Estetik hissiyot hamma odamlarga xos bo‘lgan hissiyotdir. Atrofdagi tabiat manzaralari estetik hissiyotlarimizning birinchi manbai hisoblanadi. Masalan, bahor faslidagi tog‘ manzaralari baland qorli qoyalari uzoqlardan mag‘rur turishlari odamda estetik lazzatlanish hissini tug‘diradi. Yomg‘irdan so‘ng turli rangda jilolanib turuvchi kamalak, gulzorlar yoki kapalak, xuddi dengizdek ko‘z ilg‘amaydigan ko‘m-ko‘k paxtazorlar uzoqlarda chiroyli bo‘lib ko‘rinib turgan dala tepaliklari odamda qandaydir ko‘tarinki ruh tug‘diradi. Hayotdagi go‘zal narsalar, aql, ruh, irodaga ta’sir qilib, insonning ruhiy olamini boyitadi. Hayotga estetik munosabatda bo‘lish ilhomning asosi hisoblanib, mehnatni quvonch va ma’naviy zavq manbayiga aylantirishga yordam beradi.

O‘quvchilarning estetik jihatdan tarbiyalash maqsadida o‘qituvchi ularga tabiatdagi go‘zallikni, shakllarning turli-tumanligini ko‘rsatadi. Bolalarga quvonch, hayajon baxsh etgan tabiat go‘zalliklari, so‘z bilan tasvirlab bo‘lmas rang birikmalari uzoq vaqtlargacha ularning xayolida saqlanadi. Manzaraning, daraxt shoxlarining, barglarning, gullarning o‘ziga qarab rasmini chizish, ularning o‘ziga xos xususiyatlarini o‘rganish orqali bolalar tabiatga qiziqadigan bo‘ladilar. Bunday darslar bolalarga dunyoni keng va atroflicha ko‘ra olishga, shuningdek ko‘rish orqali olgan taasurotlarni doirasini kengaytirishga yordam beradi. Shu bilan birga muvaffaqiyatli badiiy-estetik ta’lim ham bolaning muvaffaqiyatli va uyg‘un rivojlanishiga, adabiyot, musiqa, rasm va boshqa san’at turlarining badiiy didini yaxshilashga imkon beradi. Estetika go‘zallik tushunchasiga shakl va mazmun jihatdan

birdek ta’sir ko’rsatganligi sababli, insonning ichki dunyosiga, uning ijtimoiy hayotiga estetik tarbiyaning vazifalari keng ko’lamli va serqirradir. Bola go’zallikni idrok etish, baholash (dastlabki bosqichlarda) ko’nikmalarini egallaydi va keyinchalik u yoki bu estetik qiymatga ega bo’lgan mahsulotlarni yaratishni o’rganadi.

Maktab yoshidagi bolalarning estetik tarbiysi ko’pincha zamonaviy pedagogikaning yo’nalishlaridan biri sifatida tushuniladi, u insonda go’zallikni ko’rish va tushunish qobiliyatini, uning hayotdagi roli, qiymati va ahamiyatini shakllantirishga qaratilgan. Badiiy estetik tarbiya juda yoshlikdan boshlanib, butun hayot yo’lida davom etib, ma’lum o’zgarishlarga duchor boladi (masalan, maqad, vazifalar, tashkil etish usullari va boshqalar). “Estetika” inson hayotining ko’p jabhalarini qamrab oluvchi ancha keng kategoriyadir. O’quvchilar tasviriy san’at mashg’ulotlarida narsalarni ko’radilar, uning kattakichikligini, shaklini, shaklidagi xunuk va chiroyli elementlarini aniqlaydilar, narsa shaklini idrok etib, rang va tusini o’rganishadi. Narsa shaklini idrok etish bilan birga, uning tasvirini yaratish tahlilini qilib, ong faoliyati asosida naturani tasvirga aylantirib, daftar yuziga joylashtirish bo’yicha hisob-kitob qilinadi. Shundan so’ng natura tasviri daftar yuzasiga tushiriladi. Bu mashg’ulotlar davomida diqqat, idrok, xotira, tasavvur, did, emotsiya rivojlanib, rasm chizish malakasi ortadi. Chunki bu mashg’ulotlarda o’quvchi naturani kuzatadi va ko’radi, uni ong faoliyatida tahlil qiladi, rang-tuslarini buyumlar ichidan topib, uni qog’ozga tushiradi. Lekin bu jarayon shunchalik murakkabki, sog’lom rivojlangan odam bolasigina uning uddasidan chiqqa oladi. Qarangki, bu jarayonda bolaning fikri chalg’isa, boshqa yoqqa ketsa, shakl chiqmaydi, rang topilmaydi. Shu boisdan hamma bola ham rasm chiza olmaydi.

Qadimgi Rim ruhshunoslari tomonidan chiqarilgan hukm ham bir tomondan to’g’ridir. Chunki yuqoridagi faoliyatni faqat sog’lom, ya’ni fiziologik va psixologik jihatdan sog’lom etilgan bolagina amalga oshira oladi. Tasviriy san’at mashg’ulotlarida bolaning ko’rish a’zolari takomillashib boradi. Chunki har bir mashg’ulotda narsalarni e’tibor bilan kuzatishga va ularni idrok etishga o’rgatib, o’z diqqat e’tiborini bir nuqtaga qaratish malakasi ham beriladi. Bu jarayon bolaning ixtiyoriy diqqati barqaror bo’lishini ham ta’minlaydi. Shuningdek, tasviriy san’at mashg’uloti o’quvchilarni e’tiborli, zehn bilan faoliyat ko’rsatishga o’rgatib, ularning barcha his-tuyg’ularini jamlagan holda, o’zida bo’lgan nazariy va amaliy bilimlarni ishga soladi. Ko’plab davlatlar orasida etakchilik qilayotgan birgina Niderlandiyada, boshlang’ich maktab tizimi yanada rivojlangan bo’lib, unda bolalar 4 yoshdan boshlab ta’lim olishni boshlaydilar. Boshlang’ich maktabda ta’limning maqsadi, birinchi navbatda, o’quvchining hissiy sohasini rivojlantirish, so’ngra aql va ijodkorlikni rivojlantirish, shundan keyingina etarli ijtimoiy, madaniy, shuningdek jismoniy ko’nikmalarni egallashdir. Bu davlatning eng katta yutuqlaridan hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. B.N. Oripov. Tasviriy san’atni o’qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyasi, didaktikasi va metodikasi. (o’quv-metodik qo’llanma) Toshkent- 2013.
2. Estetik tarbiya asoslari. —Toshkent: O’qituvchi, 2001.
3. Xasanov R. Tasviriy san’at asoslari. Toshkent, 2009.
4. Xasanov R. Tasviriy san’atda sinfdan tashqari ishlar. Toshkent, 2017.
5. Xasanov R. Maktabda tasviriy san’atni o’qitish metodikasi. - T. 2004.
6. B.Oripov. Tasviriy san’at ta’limida didaktika. - N. “NamDU”. 2008.
7. Nurmatova M.Sh. Xasanova Sh. T. “Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o’rgatish metodikasi”. T.: 2010.